บทที่ ๓

ปัจจัยด้านประชากรที่อาจยังผลต่อการเจริญพันธุ์

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการวิจัยความแตกต่างในเรื่องการเจริญพันธุ์ของสตรีในประเทศต่าง ๆ บพว่า มีปัจจัยหลายด้านที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อการเจริญพันธุ์ ซึ่งแต่ละปัจจัยมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไปตามแต่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ปัจจัยด้านประชากรเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเจริญพันธุ์ ดังนั้นในบทนี้จะได้พิจารณาถึงปัจจัยด้านประชากรกับจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีไทยในเขตชนบท

๑. อายุเมื่อแรกสมรสของสตรี ได้เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่า อายุเมื่อแรกสมรสเป็นปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่งซึ่งมีผลต่อการเจริญพันธุ์ ทั้งนี้เนื่องจากช่วงของการมีบุตรของสตรีจะเริ่มตั้งแต่ ๑๕ ปี ถึง ๔๕ ปี ซึ่งตามหลักชีววิทยาสตรีที่ทำการสมรสตั้งแต่อายุยังน้อยย่อมมีโอกาสที่จะให้กำเนิดบุตรได้มากกว่า และยาวนานกว่าสตรีที่แต่งงานเมื่ออายุมากแล้ว จากการศึกษาของ Mortara พบว่า สตรีบราซิลถ้าเริ่มมีบุตรตั้งแต่อายุ ๑๘ ปี จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๕.๓ คน ภายในเวลา ๑๕ ปี ซึ่งเปรียบเทียบกับสตรีที่ให้กำเนิดบุตรคนแรกเมื่ออายุ ๓๒ ปี จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๓.๕ คน[๑] การศึกษาเรื่องนี้ที่อินเดียก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือสตรีที่สมรสครั้งแรกมีอายุระหว่าง ๑๓ ปี ถึง ๑๗ ปี จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔.๑ คน ส่วนสตรีที่มีอายุเมื่อแรกสมรสตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไปจะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๕ คน[๒] Whelpton and Others ได้ศึกษาถึงการเจริญพันธุ์ของสตรีอเมริกันโดยพิจารณาจากสตรีที่สมรสแล้วในหมวดอายุเดียวกัน ถ้าหากอายุเมื่อแรกสมรสต่างกันแล้วจำนวนบุตรเกิดรอดจะแตกต่างกัน เช่น สตรีในหมวดอายุ ๓๕ ปี ถึง ๓๙ ปี

---

[๑] Moni Nag, Factors affecting Human Fertility In Nonindustrial Societies: A Cross-Cultural Study, (Yale University: Human Area Files Press, 1969), pp. 86 - 87.

[๒] Edwin D. Driver, Differential Fertility in Central India, (Princeton: Princeton University Press, 1963), p. 83.

อายุเมื่อแรกสมรสต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๑ คน ซึ่งถ้าอายุเมื่อแรกสมรสอยู่ในระหว่าง ๒๕ ปี ถึง ๓๙ ปีแล้ว จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๑ คน[๓]

สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ก็ให้ผลทำนองเดียวกับการศึกษาในประเทศอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากตารางที่ ๔ ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีในทุกอายุจะลดลงเมื่ออายุแรกสมรสของสตรีสูงขึ้น เช่นสตรีที่สมรสอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จะมีจำนวนบุตรเกิดโดยเฉลี่ย ๕.๔ คน แต่สตรีที่ทำการสมรสเมื่ออายุ ๓๐ ปีขึ้นไป จำนวนบุตรเกิดรอดเท่ากับ ๒.๔ คน เท่านั้น และหากพิจารณาในแต่ละหมวดอายุแล้วจำนวนบุตรเกิดรอดลดน้อยลงตามอายุเมื่อแรกสมรสที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าในกลุ่มสตรีซึ่งยังสาวหรือว่าพ้นวัยให้กำเนิดบุตรแล้ว

และเมื่อพิจารณาถึงขนาดครอบครัวสมบูรณ์ ซึ่งหมายถึงจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป ก็ปรากฏผลตรงกันว่า สตรีอายุสูงกว่า ๔๕ ปี ที่ทำการสมรสเมื่ออายุยังน้อย จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยสูง และลดลงเป็นลำดับในหมู่สตรีอายุเดียวกันนี้ที่แรกสมรสเมื่อมีอายุสูงขึ้น เช่น สตรีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไปที่สมรสเมื่ออายุ ๑๕ – ๑๗ ปี จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๗.๖ คน แต่สำหรับสตรีที่สมรสอายุ ๓๐ ปีขึ้นไป จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยลดลงมาเหลือ ๔.๑ คนเท่านั้น การพิจารณาจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป จะทำให้เห็นปัจจัยของอายุเมื่อแรกสมรสของสตรีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะสตรีเหล่านี้พ้นวัยที่จะให้กำเนิดบุตรได้แล้ว สรุปผลที่ได้จากการศึกษาก็คือ ยิ่งอายุเมื่อแรกสมรสสูงขึ้น จำนวนบุตรเกิดรอดจะยิ่งลดน้อยลง

---

[๓] Pascal K. Whelpton, and Others, Fertility and Family Planning in The United States, (Princeton: Princeton University Press,1966), p. 60.

ตารางที่ ๙ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน จำแนกตามอายุ และอายุเมื่อแรกสมรสของสตรี

อายุเมื่อแรกสมรส	ทุกอายุ	๑๕–๑๙	๒๐–๒๔	๒๕–๒๙	๓๐–๓๔	๓๕–๓๙	๔๐–๔๔	๔๕–๔๙	๕๐–๕๔	๕๕+	๔๕+
ต่ำกว่า ๑๕	๓.๖ (๑๑)	* (๔)	–	–	* (๑)	* (๓)	–	* (๒)	* (๑)	–	* (๓)
๑๕ – ๑๗	๕.๓ (๓๒๓)	๑.๐ (๒๘)	๒.๐ (๔๖)	๓.๖ (๓๗)	๔.๖ (๓๕)	๗.๑ (๓๖)	๗.๕ (๔๘)	๗.๙ (๔๓)	๗.๕ (๒๒)	๗.๑ (๒๘)	๗.๖ (๔๓)
๑๘ – ๑๙	๕.๒ (๔๓๕)	๐.๗ (๑๗)	๑.๖ (๕๘)	๓.๔ (๖๑)	๔.๗ (๖๑)	๖.๘ (๖๘)	๗.๗ ๕๒)	๖.๖ (๔๓)	๖.๔ (๓๘)	๗.๘ (๓๗)	๖.๙ (๑๑๘)
๒๐ – ๒๔	๔.๘ (๕๕๐)	–	๐.๘ (๔๖)	๒.๖ (๗๐)	๔.๒ (๘๕)	๕.๓ (๑๐๘)	๖.๘ (๘๒)	๕.๖ (๖๐)	๖.๕ (๔๐)	๕.๙ (๕๙)	๕.๙ (๑๕๙)
๒๕ – ๒๙	๓.๕ (๑๐๐)	–	–	๑.๑ (๒๐)	๒.๓ (๑๗)	๓.๑ (๑๐)	๔.๘ (๑๗)	๕.๑ (๑๓)	๕.๒ (๘)	๔.๗ (๑๕)	๔.๙ (๓๖)
๓๐ หรือมากกว่า	๒.๙ (๔๒)	–	–	–	* (๔)	๑.๓ (๗)	๒.๓ (๕)	๔.๘ (๘)	๔.๒ (๖)	๓.๒ (๘)	๔.๑ (๒๒)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีอยู่น้อยกว่า ๕ ราย

๒. ระยะเวลาของการสมรส ระยะเวลาของการสมรสมีส่วนเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการเจริญพันธุ์ กล่าวคือสตรีที่มีระยะเวลาของการสมรสยาวนานกว่า โอกาสของการเจริญพันธุ์จะสูงกว่าสตรีที่มีระยะเวลาของการสมรสสั้น ตัวอย่างที่เห็นชัดก็คือ สตรีในหมวดอายุเดียวกันถ้าระยะเวลาของการสมรสต่างกันแล้ว จำนวนบุตรจะแตกต่างกันไป เช่น การสำรวจที่ประเทศมาเลเซีย พบว่าสตรีที่สมรสแล้วในหมวดอายุ ๒๕ ปี ถึง ๓๔ ปี ซึ่งมีระยะเวลาของการสมรสระหว่าง ๕ – ๙ ปี จะมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๓ คน แต่ถ้าระยะเวลาของการสมรสยาวนานตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป จำนวนบุตรเกิดรอดจะเท่ากับ ๕.๓ คน[๔] สำหรับสตรีอินเดีย ถ้าระยะเวลาของการสมรสเกินกว่า ๓๓ ปี จะมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๖.๘ คน[๕] ซึ่งเปรียบเทียบกับการวิจัยที่อำเภอโพธาราม จะพบว่าสตรีอายุระหว่าง ๔๐ ปีถึง ๔๔ ปี และได้สมรสมาแล้ว ๓๐ ปี จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๗.๘ คน[๖] และจากการศึกษาของ Grabill and Others พบว่า สตรีอเมริกันในกลุ่มอายุ ๔๔ ปี ถึง ๔๙ ปี ซึ่งมีระยะเวลาสมรสเกินกว่า ๓๔ ปี จะมีบุตรเกิดรอด ๖.๓ คน[๗] นอกจากนี้จากการสำรวจที่ ไคโร ปรากฏว่าสตรีอียิปต์ อายุระหว่าง ๔๔ ปี ถึง ๔๙ ปี และสมรสตั้งแต่ ๓๐ ปีขึ้นไป บุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๘.๗ คน[๘]

จากข้อมูลที่ศึกษาครั้งนี้ แสดงผลให้ปรากฏคล้ายกันกับการศึกษาในแหล่งดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือจากตารางที่ ๑๐ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน เพิ่มขึ้นเมื่อระยะเวลาสมรสยาวนานขึ้น และหากพิจารณาในแต่ละหมวดอายุแล้ว ก็จะพบว่าจำนวนบุตรเกิด

---

[๔] Malaysia, National Family Planning Board, Report on West Malaysian Family Survey 1966 - 1967, (Kuala Lumpur: 1968), p. 230.

[๕] Driver, op. cit., p. 75.

[๖] Amos H. Hawley, and Visid Prachuabmoh, "Family Growth and Family Planning in a Rural District of Thailand," Family Planning and Population Programs, (Chicago: The University of Chicago Press, 1966), p. 528.

[๗] Wilson H. Grabill, and Others, The Fertility of American Women, (New York: John Wiley & Sones, 1958), p. 297.

[๘] Janet Abu-Lughod, "The Emergence of Differential Fertility in Urban Egypt," The Milbank Memorial Fund Quarterly, XLIII :2(1965), p. 240.

ตารางที่ ๑๐ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน จำแนกตามอายุและระยะเวลาของการสมรส

ระยะเวลาของการสมรส	ทุกอายุ	๑๕–๑๙	๒๐–๒๔	๒๕–๒๙	๓๐–๓๔	๓๕–๓๙	๔๐–๔๔	๔๕–๕๐	๕๐–๕๔	๕๕+	๔๕+
๐ – ๔	๑.๕ (๒๒๗)	๐.๙ (๔๔)	๑.๒ (๑๐๕)	๑.๕ (๔๐)	๑.๙ (๑๘)	๒.๒ (๖)	๓.๕ (๕)	* (๓)	–	–	๔.๔ (๕)
๕ – ๙	๒.๘ (๑๗๘)	* (๒)	๒.๔ (๓๖)	๒.๙ (๘๕)	๒.๘ (๓๖)	๓.๖ (๙)	* (๔)	* (๓)	* (๒)	–	๒.๘ (๖)
๑๐ – ๑๔	๔.๐ (๑๙๔)	–	* (๑)	๓.๙ (๔๗)	๓.๘ (๑๐๐)	๔.๕ (๓๒)	๔.๗ (๙)	* (๓)	* (๒)	–	๕.๕ (๕)
๑๕ – ๑๙	๕.๖ (๒๑๔)	–	–	–	๕.๑ (๔๑)	๕.๔ (๑๐๖)	๕.๗ (๔๐)	๖.๔ (๑๕)	๔.๒ (๖)	๓.๐ (๕)	๕.๓ (๒๖)
๒๐ – ๒๔	๖.๙ (๑๘๗)	–	–	–	* (๒)	๗.๐ (๕๙)	๗.๕ (๘๙)	๕.๐ (๒๘)	๖.๘ (๘)	–	๕.๔ (๓๖)
๒๕ – ๒๙	๗.๓ (๑๑๔)	–	–	–	–	* (๒)	๘.๘ (๓๔)	๗.๔ (๕๙)	๔.๕ (๑๕)	* (๑)	๖.๘ (๗๕)
๓๐ – ๓๔	๗.๓ (๑๐๓)	–	–	–	–	–	* (๑)	๗.๗ (๓๓)	๗.๓ (๕๑)	๗.๒ (๑๕)	๗.๔ (๔๙)
๓๕+	๖.๕ (๕๓)	–	–	–	–	–	–	–	๕.๕ (๑๐)	๖.๙ (๔๐)	๖.๖ (๕๐)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีอยู่น้อยกว่า ๕ ราย

รอดจะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาสมรสที่เพิ่มขึ้น ดังเช่นสตรีในหมวดอายุ ๔๐ ปี ถึง ๔๔ ปี ซึ่งกำลังจะหมดความสามารถในการให้กำเนิดบุตร ที่มีระยะเวลาสมรส ๐ – ๔ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๕ คน และบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๘.๘ คน สำหรับผู้ที่มีระยะเวลาสมรส ๒๕ – ๒๙ ปี และเมื่อพิจารณาในกลุ่มสตรีที่พ้นวัยเจริญพันธุ์แล้ว ๔๕ ปีขึ้นไป ผู้ที่มีระยะเวลาสมรส ๕ – ๙ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๑ คน และจำนวนบุตรเกิดรอดจะเท่ากับ ๖.๖ คน สำหรับผู้ที่สมรสยาวนานตั้งแต่ ๓๕ ปีขึ้นไป และมีแนวโน้มเช่นนี้ปรากฏในทุกกลุ่มอายุ และหากไม่พิจารณาถึงอายุจะพบว่าสตรีที่มีระยะเวลาสมรส ๐ – ๔ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๑.๔ คน และ ๗.๔ คน สำหรับผู้ที่มีระยะเวลาสมรส ๓๐ – ๓๔ ปี ทั้งนี้อาจเนื่องจากสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างมีระดับการศึกษาน้อย มีคุณค่าในการดำเนินชีวิตแบบชนบท จึงไม่สนใจที่จะรับวิทยาการใหม่ ๆ มาปฏิบัติเพื่อป้องกันการปฏิสนธิ อันเป็นผลให้มีการเจริญพันธุ์สูง แสดงให้เห็นชัดว่าข้อมูลของการศึกษาครั้งนี้ เป็นเครื่องสนับสนุนแนวความคิดที่ว่าระยะเวลาสมรสมีความสัมพันธ์กับการเจริญพันธุ์

๓. ถิ่นที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่แล้วระดับการเจริญพันธุ์ของสตรีในเขตเมืองจะต่ำกว่าในเขตชนบท ทั้งนี้เพราะเหตุว่าสตรีดังกล่าวมีระดับการศึกษาสูงกว่า มีความเข้าใจในวิทยาการใหม่ ๆ (innovation) ได้ดีกว่า และอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งที่มาของข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิดชนิดต่าง ๆ แต่จากการศึกษาของ ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ที่อำเภอโพธาราม พบว่าสตรีซึ่งอาศัยอยู่ใกล้ตัวเมืองมีการเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองออกไป[๙] และจากการศึกษาของ Driver ที่อินเดียก็ให้ผลทำนองเดียวกัน[๑๐]

---

๙ Visid Prachuabmoh, "Factors Affecting Desire Or Lack Of Desire For Additional Progeny In Thailand," Sociological Contributions To Family Planning Research, Donald, J.Bogue, ed. (Chicago: The University of Chicago Press, 1966), pp. 391 - 393.

๑๐ Driver, op. cit., pp. 85 - 87.

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งประเภทของหมู่บ้านตามลักษณะที่ตั้งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑. หมู่บ้านซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอมาก ไม่มีทางคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอกได้สะดวก ต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ ๑ - ๒ ชั่วโมง

๒. แม้ว่าจะไกลแต่มีทางคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางติดต่อกับอำเภอหรือตลาดได้สะดวก

๓. ไม่ห่างไกลจากศูนย์กลางของตลาดมากนัก บางแห่งอยู่ใกล้กับทางหลวง การคมนาคมสะดวกมาก

๔. หมู่บ้านที่เป็นตัวตลาดสำคัญในเขตชนบท

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ถิ่นที่อยู่อาศัยไม่มีผลต่อการเจริญพันธุ์ กล่าวคือไม่ว่าสตรีจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งห่างไกลจากชุมนุมชน หรือว่าจะอาศัยอยู่ในตัวตลาด ดังเช่นจากการพิจารณารวมจากสตรีทุกกลุ่มอายุที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งห่างไกลมากกับสตรีที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่เป็นตัวตลาด จำนวนบุตรเกิดรอดจะเท่ากับ ๕.๐ และ ๕.๒ คน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสตรีดังกล่าวมีระดับการศึกษาคล้ายคลึงกัน และหรือมีค่านิยมทางสังคมเหมือน ๆ กัน จึงมีพฤติกรรมทางด้านเจริญพันธุ์คล้ายคลึงกันด้วย และหากพิจารณาในแต่ละหมวดอายุแล้วจะพบว่า สตรีในกลุ่มอายุ ๑๕ ถึง ๒๔ ปี ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเป็นตัวตลาดจะมีการเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีในหมวดอายุเดียวกัน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งห่างไกลจากชุมชน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าสตรีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๖.๔ คน และ ๕.๗ คน สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบทซึ่งไกลมากกับผู้ที่อาศัยอยู่ในตัวตลาด (ตารางที่ ๑๑)

๔. <u>ประสพการณ์เกี่ยวกับการสูญเสียบุตร</u>

ปัจจุบันอัตราตายได้ลดลงมาก โดยเฉพาะการตายของทารกอายุต่ำกว่า ๑ ปี ดังนั้นบุคคลจึงไม่มีความจำเป็นจะต้องมีบุตรหลายคนเผื่อไว้ถ้าบุตรตาย แต่จากข้อมูลครั้งนี้จำนวนมารดาซึ่งเคยมีบุตรตายในระยะต้นของชีวิตมีอยู่น้อยมาก จึงไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นได้เด่นชัดว่า การที่สตรีเคยมีบุตรเสียชีวิตในเยาว์วัยต้องการมีบุตรเพิ่มขึ้นหรือไม่เพียงใด

ตารางที่ ๑๑ จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดาหนึ่งคน จำแนกตามอายุและลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน

อายุ	ไกลมาก	ไกล	ใกล้ตลาด	ตลาด
ทุกอายุ	๕.๐ (๔๕๔)	๔.๗ (๔๖๗)	๕.๐ (๔๓๗)	๕.๒ (๑๒๘)
๑๕ – ๑๙	๑.๐ (๑๔)	๑.๐ (๑๑)	๐.๘ (๒๐)	๑.๒ (๕)
๒๐ – ๒๔	๑.๕ (๕๑)	๑.๗ (๕๑)	๑.๖ (๕๐)	๑.๘ (๗)
๒๕ – ๒๙	๓.๐ (๖๒)	๒.๘ (๖๓)	๒.๗ (๕๑)	๒.๗ (๑๐)
๓๐ – ๓๔	๓.๘ (๗๕)	๓.๙ (๖๒)	๔.๓ (๔๙)	๔.๒ (๒๓)
๓๕ – ๓๙	๖.๔ (๗๔)	๕.๑ (๗๕)	๕.๔ (๖๕)	๖.๘ (๒๐)
๔๐ – ๔๔	๖.๘ (๖๓)	๖.๗ (๕๗)	๗.๐ (๖๒)	๗.๐ (๒๒)
๔๕ – ๔๙	๖.๙ (๔๒)	๖.๒ (๕๕)	๖.๖ (๕๘)	๖.๑ (๑๖)
๕๐ – ๕๔	๖.๙ (๓๕)	๕.๕ (๓๓)	๗.๔ (๓๗)	๕.๑ (๑๒)
๕๕+	๗.๐ (๓๘)	๖.๗ (๖๐)	๖.๔ (๔๑)	๖.๐ (๑๓)
๔๕+	๖.๙ (๑๑๕)	๖.๒ (๑๔๘)	๖.๘ (๑๓๖)	๕.๗ (๔๑)